

SOUČASNÁ SPOLEČNOST – ŘÍZENÍ, HROZBY, RIZIKA

Jaromír Novák *)

ABSTRAKT

Dnešná a najmä budúca globalizovaná spoločnosť je veľmi zložitá a chaotická. Charakterizovať veci, javy a procesy v globalizovanej spoločnosti, spoznať ich minulosť, prítomnosť i budúcnosť, ich príčiny, a hľadať ich riešenia, sa často vymyká reálnym možnostiam. To môže viesť, a v mnohých prípadoch aj vedie k istej rezignácii na poznávacie procesy a riadenie vôbec. Riadenie spoločenských procesov je nanajvýš potrebné, ale tiež stále ťažšie. Spoločnosť je nositeľom radu hrozieb a rizík, ktoré ohrozujú jej existenciu. Príspevok je pripomenutím niektorých súvzťažných prvkov zložitého systému objektívnej reality s výrazne stochastickým chovaním ekonomiky, spoločnosti, človeka a riadenia a ich rizikovými charakteristikami.

Kľúčové slová:

človek, riadenie, spoločnosť, riziko

ABSTRACT

Nowadays, but mainly future globalized society is very complicated and chaotic. Characterizing things, processes and phenomena in this society, knowing their past, presence and future, finding their reasons, searching for solutions is often out of our abilities. This can lead and often leads to resignation to managing processes. Managing of society processes is needed but it is getting more complicated. Society is threatened by many risks and threats that are dangerous for its existence. This paper is about some parts of complicated systems of objective reality with very stochastic economy behavior, society, human and management and their risky characteristics.

Key words:

human, management, society, risk

---

*) Jaromír Novák, doc. Ing. CSc., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury, třída Míru 115, 771 11 Olomouc, telefon +420 585 636 005, e-mail: jarminov@seznam.cz

1 ÚVOD

Globalizace, její projevy a důsledky, ovlivňují člověka stále více. Jde vývojově o naléhavější, složitější, tíživější a dynamičtější problém. Kromě kladů přináší celou řadu záporných jevů, které ovlivňují bytí člověka a kladou stále vyšší nároky na jeho přizpůsobivost, která není nekonečná. Lze vydělit několik hlavních systémů, které je třeba řešit v dnešním a zejména budoucím světě a to každým z nás, dle odpovědnosti na horizontu řízení. Jak nazvat dnešní planetární společnost? Velmi jednoduše řečeno jde o nesmírně složitý systém s vysoce stochastickým chováním.

Je vůbec říditelný? Je schopen homeostáze? Je možné jej vůbec poznat? Kdysi dávno jsme se domnívali, že s rozvojem „samočinných počítačů“ a exaktních metod bude svět lépe poznatelný a tím také lépe říditelný. A co z toho se stalo? Položme si otázku, jak dnes foukáme do trubky života? A foukáme do ní, nebo jen spíše čekáme co z ní vyjde? (Louis Armstrong: „Život je jako trubka. Když do ní nefoukáš, nic z ní nevyjde“).

2 ŘÍZENÍ, EKONOMIKA, SPOLEČNOST

Řízení je zejména rozhodování. Rozhodování je hlavní povinnost i pravomoc orgánů řízení v jakékoliv oblasti práce i horizontu řízení. Není to však jen záležitost lidí profesně označovaných jako řídicí pracovníci. Rozhoduje se každý člověk. Také každý člověk by měl zvažovat důsledky svých rozhodnutí. Důsledky svých rozhodnutí nenese jen člověk sám, ale také jeho okolí, jeho bližní. Čím výše je člověk postaven na hierarchickém výtahu k moci různého typu, tím více důsledky jeho rozhodování ovlivňují věci, jevy a procesy ve společnosti, živou i neživou objektivní realitu.

Abychom mohli zvládnout vývoj, rozvíjet či udržovat kladné, žádoucí a potřebné, a také potlačit v nejvyšší možné míře negativní faktory, musíme problémy otevřeně a nepředpojatě poznávat, popisovat a hledat konsensuální způsoby řešení – řídit.

Položme si kardinální otázku: Řídíme? Nebo se nám řízení vymklo z rukou a místo toho jen předstíráme, že řídíme? Místo předcházení problémům, řešení jejich příčin, spíše odstraňujeme následky a to spíše špatně, než dobře.

Žití a řízení dnes připomíná jízdu rychlým a nespolehlivým automobilem v temném, neznámém, nebezpečném a dlouhém tunelu, kdy sice si přejeme vyjet z něj, ale nevíme, co nás pak čeká. Spíše spoléháme na to, že to vše dopadne dobře a že případné další problémy bude následně za nás řešit někdo jiný, nebo se nějak vyřeší samy.

Zdá se, že politické a ekonomické elity na různé úrovni řízení do nemalé míry rezignovaly na své funkce i povinnosti uvnitř i vně organizací, které řídí a za které nesou odpovědnost.

Mění se spousta věcí, kterým nerozumíme (někdy neumíme, někdy nechceme), takže bychom spíše měli zpomalit, rozhlédnout se, pokusit získat rovnováhu, nadhled a perspektivu co dál, tedy komplexně a komplementárně porozumět problémům a řešit je. Současné společenské uspořádání neodpovídá potřebám vývoje a může vést ke společenské katastrofě.

Otázkou na výsost důležitou je, kdo řídí tento svět? Je to samopohyb, který je proporční či disproporční, harmonický či disharmonický? Je obecně prospěšný? Komu a čemu prospívá a komu a čemu škodí? Jaký je kardinální vztah člověka, společnosti a jejich umělých výtvorů, přírody jako rozhodujících činitelů vývoje? Kdo a co jsou subjekty a objekty řízení? To jsou zřejmě hlavní otázky, které je třeba řešit.

Kdo tyto otázky může řešit? Z hlediska teorie systémů existuje subjekt řízení a objekt řízení. Kdo je (či má být) v obecném slova smyslu subjektem řízení. Zřejmě by to měl být stát. Stále více se ukazuje, že tomu tak není, že jeho role přebírají zejména nadnárodní společnosti, které jsou institucionalizovanou silou peněz a růstu. A jelikož dle zákonů volného trhu jde o přežití, musí mezi nimi docházet ke konkurenci a nikoliv ke spolupráci, jak to objektivní realita vyžaduje. Totéž se týká států, zemí, regionů a koneckonců i lidí.

Subjekty řízení, kterými jsou nadnárodní společnosti a v jejich závěsu stát, jsou nám nabízena řešení problémů, spočívající v neustálém tvrzení o všespasitelnosti volného (či sociálně modifikovaného) trhu, globální ekonomiky, hospodářského růstu, konzumu věcí a služeb, demokracie a lidských práv.

Nejširším a nejobecnějším cílem řízení je zachování důstojné a harmonické existence všech systémů a podsystemů, zejména důstojné existence člověka. Tedy řízení by mělo směřovat k udržení a rozvoji žití.

Role lidského faktoru v globalizaci představuje modifikaci věčného i věcného problému - vztahu bytí a vědomí. Tímto problémem se v rovině teorie odpradávně zabývali především filosofové. Postupně i další odborníci a disciplíny. Přes naléhavost potřebnosti řešení role člověka v dnešním světě lze vidět jistou bezradnost a neschopnost jak teoretické fronty, tak společenských řídicích struktur v rovině politické, ekonomické a další. Je to však také problém, a to především, každého člověka. Jistě lze namítnout, že možná většinu lidí tento problém nezajímá, že oni si přejí prožít svůj život právě teď a po svém, ale to je právě meritum věci. Někdy trvale a někdy čas od času si lidé uvědomují nutnost změny a tuto změnu realizují různým způsobem, od mírného až po velmi radikální řešení. Individuálně, kolektivně i masově pod vedením formálních i neformálních vůdců.

Lidé v materiálně vyspělém světě a lidé žijící v chudobě mají pro svoji existenci stejná základní lidská práva a potřeby, která se dají shrnout do slova – přežít. Jsou ovšem i další hodnoty, které můžeme nazvat jako „nadstavbové“ (zvyšující komfort života) a přesto potřebné. Jejich škála je pestrá a individuální. To, co je pro jednoho

člověka zbytečné, je mnohdy pro druhého nezbytné. Touha po dosažení těchto hodnot může být velmi naléhavá, zároveň i škodlivá.

Lidé v materiálně vyspělém světě mají někdy nadbytek materiálních hodnot, ale nedostatek hodnot pro uspokojení ducha. Podmínkou důstojné lidské existence je zdraví tělesné, duševní a sociální. Takto je zdraví chápáno dle definice OSN.

Avšak to ještě neznamená, že se tato problematika daří adekvátně řešit. V dnešní globální ekonomice je ekonomickým tlakem a touhou či nutností lidské žití méně zajištěné, rychlejší, proměnlivější a problematičtější a tak se ztrácejí některé stránky života (jako například přátelství, láska, společenství lidí, rodinný život). Ztrácí se vlastně člověk sám sobě. Člověk nemá, či dokonce nemůže mít ujasněné hodnoty, své směřování. Tlak globalizované ekonomiky si vynucuje stále intenzivnější pracovní nasazení ve vysoké konkurenci. Konkurence je stále silnější, bezohlednější. Pojem flexibilita je eufemismem pro naprosté přizpůsobení se důsledkům tržních sil. Pro vydání člověka těm, kteří jeho schopnosti buď momentálně potřebují, nebo o ně nestojí. Takže se vlastně člověk stále více zaprodává, je odkázán na milost druhým, je spekulantem na burze pracovních sil. To také znamená, že rizika podnikání firem se stále více přesouvají na zaměstnance.

Lidé se stále více dělí na zdravé a nemocné, na mladé a nemladé, na potřebné a nepotřebné, na vzdělané a nevzdělané, na pracující a nezaměstnané, na majetné a chudé, zadlužené a bez dluhů, mocné a bezmocné, spokojené a nespokojené, na útočící a bránící se. Člověk jako oběť kapitálu musí být stále více prodejný. Pojem „lidský kapitál“ je veskrze nedůstojný!

Globalizovaná ekonomika poskytuje především obrovskou nejistotu zaměstnání. To vede k nutnosti stále více pracovat v období, kdy práci člověk má, aby se pojistil na období, kdy práci mít nebude. To může být motivující, ale také silně demotivující. Zkušenosti z praxe firem ukazují, že je stále složitější motivovat lidi a že se to stává problémem, jehož příčiny, jakož i důsledky nejsou zcela jasné.

Lidé velmi citlivě vnímají nespravedlnost. Připomeňme, že každý člověk je svojí podstatou stejný a má právo na důstojný život. Ne každý člověk je však stejně schopný přinášet hodnoty. Je složitý problém jak tyto rozdíly postihnout a ocenit a jak uplatňovat princip solidarity. Žel, jsme svědky faktu, že se velice zvyšují rozdíly mezi bohatými a chudými. Odměna manažerů velkých firem v průměru dosahuje i osmdesátinásobku odměny manuálně pracujícího zaměstnance. To zřejmě nebude správná cesta. Je to psychologicky i sociálně neúnosný stav.

Řada politiků a ekonomů tento vývoj obhajuje a tvrdí, že zvyšující se bohatství manažerů je nejen inspirací pro ostatní pracovníky, ale že svůj zisk znovu investují a tak rozšíří počet pracovních míst a příjmy zaměstnanců. Zkušenosti jsou často opačné.

Bohatí si užívají majetku sobecky pro sebe. Je to kontraproduktivní myšlení a jednání. To samozřejmě nemůže zůstat bez odezvy a chudí se mstí.

Stát stále více ponechává lidi svému osudu a lidé se tak stále více cítí osamoceni. Pod líbivými hesly o svobodě jednotlivce jsou ve skutečnosti lidé separováni a ponižováni. V globálním světě je vysoká vzájemná závislost všech lidí na sobě, tak jakápak neohraničená svoboda? Vždyť je tomu ve skutečnosti naopak! Lidé jsou obětmi manipulace státu a kapitálu. Jak to, že banky mají tak vysokou míru zisku a občané za jim svěřené úspory tak nízké úroky? Banky vydělávají pro sebe a lidé ztrácí. Kapitál pohrdá člověkem.

Lidé ve vysoké míře ztrácí důvěru ve státní instituce a ve vedení firem. Ztrácí důvěru k jejich manažerům a majitelům. S tím se šíří nedůvěra k sobě samým.

Je otázka, zda a nakolik, lidé mohou ovlivňovat roli státu. Rezignace lidí na politiku je útekem před problémy, které se později projeví palčivě.

Nebude-li lidskému faktoru věnována ze strany manažerů náležitá pozornost, způsobí to v budoucnu značné problémy. Je to jeden z rozhodujících faktorů dalšího vývoje společnosti a možná jejího přežití vůbec. Šířící se nejistota, bezmoc, beznaděj a strach nejsou žádoucí hybnou silou vývoje.

Je proto naléhavě nutné řešit problematiku lidského faktoru v celém jeho spektru, především z hlediska hodnot pro člověka a ne z hlediska ekonomiky. Ekonomika je tu pro člověka a ne člověk pro ekonomiku. Ekonomika má sloužit lidem a ne lidé ekonomice.

Klíčovou roli v rozvoji lidského faktoru má vzdělávání. Základním principem je celoživotní učení, vytvoření příležitosti pro všechny, změna klimatu společnosti, škol, firem a široká participace všech složek společnosti. V moderní společnosti se stále více prokazuje, že investice do vzdělávání jsou efektivní a společnosti prospěšné. Návratnost je dlouhodobá, ale vysoká. Vzdělaní lidé mají vyšší produktivitu práce, platí vyšší daně a jsou na ně vynakládány nižší sociální výdaje. Je však otázkou jaké vzdělání je potřebné, jaké budou jeho formy a prostředky, jak bude nákladné a kdo a jak může či má být vzděláván.

Nízká morálka, nízká etika, rostoucí násilí. Fenomén, který se žel utěšeně rozvíjí. Každodenní střety s násilím v různých formách jsou běžné. Příčin je celá řada, ale není příliš chuti je zkoumat a řešit. Autor se domnívá, že se dají shrnout do dvou velkých kategorií a to je společnost založená na démonu peněz, démonu materializace společnosti a démonu odlidštění. Věci jsou cennější, než člověk.

3 ZÁVĚR

Hlavní charakteristické rysy dnešní i budoucí doby a lze říci, že i principy existence, je možno považovat:

1. Nezvládnuté řízení člověkem, násobené silou techniky a technologií
2. Nezvládnuté předvídání důsledků rozhodování
3. Nepříznivé důsledky rozhodování
4. Rezignace na nepříznivé důsledky rozhodování

Sledujeme-li každodenní události, k nimž ve světě dochází a vývoj světa vůbec, pak znepokojení je nutné. Zřejmá neschopnost, bezradnost, lživost, vyhýbání se odpovědnému řešení problémů ze strany řídicích struktur je znepokojující. Stejně tak masová manipulace s lidmi. Co se bude dít dál? Těžko odpovědět. Doufejme, že vývoj bude obecně prospěšný.

LITERATÚRA

- [1] HNÍZDIL, J. Mým marodům. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- [2] JIRÁSEK, J. Management budoucnosti. Praha: Professionalpublishing Praha, 2008.
- [3] KAHN, H. Přemýšlení o nemyslitelném. Praha: Naše vojsko, 1966.
- [4] NOVÁK, J. Zásadní rysy vývoje, bezpečnost a řízení. In Sborník mezinárodní konference Bezpečná Evropa, konané sdružením AFCE, Praha: AFCEA Praha, 2004
- [5] NOVÁK, J. Aktuální problémy bezpečnosti. In: Podniková ekonomika a manažment, mimořádné číslo, Medzinárodná vedecká konferencia „Globalizácia a jej sociálno-ekonomické dôsledky '11“. Žilina: Žilinská univerzita, 2011.
- [6] NOVÁK, J. Řízení a krizové tendence jeho okolí. In: Bezpečnostní management a společnost, sborník konference CATE 2011. Brno: Univerzita obrany, 2011.

Článek recenzovali dvaja nezávislí recenzenti